

222

สถานภาพและภาวะผู้นำของผู้ใหญ่บ้านกับบทบาท  
การปกครองท้องถิ่น : ศึกษากรณีอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี



นายรัชชัย รักษานาม



ศูนย์วิทยพัชร์พยากร  
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย  
ภาควิชาการปกครอง

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2538

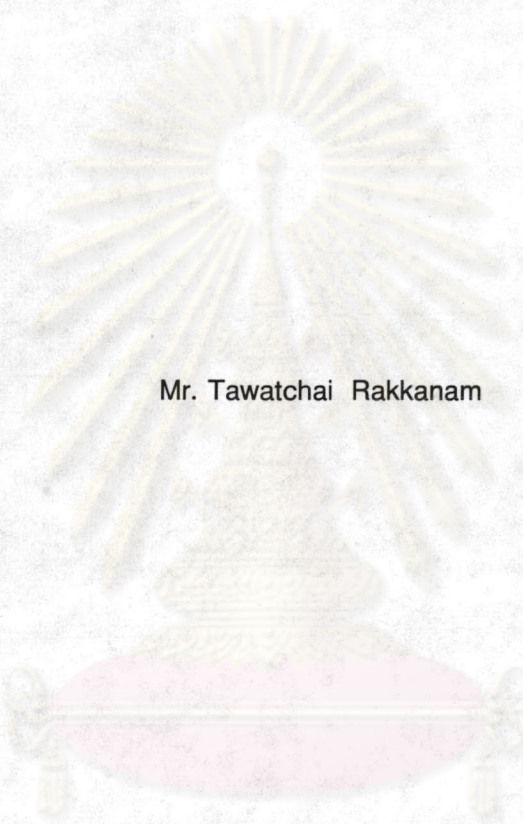
ISBN 974-632-904-9

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

I16748475

มอชได้ RSHIP OF VILLAGE HEADMAN IN LOCAL ADMINISTRATION :

A CASE STUDY OF CHOM BUNG DISTRICT, RATCHABURI PROVINCE



Mr. Tawatchai Rakkanam

ศูนย์วิทยทรัพยากร  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Government

Department of Government

Graduate School

Chulalongkorn University

1995

ISBN 974-632-904-9

หัวข้อวิทยานิพนธ์ สถานภาพและภาวะผู้นำของผู้ใหญ่บ้านกับบทบาทการปกครองท้องถิ่น  
: ศึกษากรณีอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

โดย นายธวัชชัย รักขนาม

ภาควิชา การปกครอง

อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.วิทยา สุจริตธนารักษ์



บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง  
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

*Santi Boon*

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.สันติ ฤงสูรธรรม)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

*Prasert Hongthongka*

..... ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ประหยัด หงษ์ทองคำ)

*Witaya Surtithanakul*

..... อาจารย์ที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.วิทยา สุจริตธนารักษ์)

*Prasert Hongthongka*

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว)

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

ชัชชัย รักขนาม : สถานภาพและภาวะผู้นำของผู้ใหญ่บ้านกับบทบาทการปกครองท้องถิ่น :  
ศึกษาระดับอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี (STATUS AND LEADERSHIP OF VILLAGE

HEADMAN IN LOCAL ADMINISTRATION : A CASE STUDY OF CHOM BUNG DISTRICT,  
RATCHABURI PROVINCE) อ.ที่ปรึกษา : รศ.ดร.วิทยา สุจริตชนารักษ์, 96 หน้า.

ISBN 974-632-904-9



ผู้ใหญ่บ้านถือเป็นผู้นำที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาหมู่บ้านในทุกด้าน มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของ  
ประชาชนโดยตรงมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยอดีตผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทเน้นไปในทางการเป็นตัวแทนของ  
ราชการในการรักษาความสงบเรียบร้อยของหมู่บ้าน ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทางเศรษฐกิจ  
สังคม และการเมือง ส่งผลให้ผู้ใหญ่บ้านในฐานะตัวแทนของทางราชการและประชาชนในหมู่บ้านต้องปรับ  
เปลี่ยนไปจากเดิมมาก การศึกษาเรื่องนี้มุ่งตรวจสอบสถานภาพและภาวะความเป็นผู้นำของผู้ใหญ่บ้านมี  
ความสัมพันธ์เช่นไรกับบทบาทของผู้ใหญ่บ้าน หรือบทบาททางการปกครองท้องถิ่น

ผลของการศึกษาพบว่า สถานภาพของผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ และการศึกษา มี  
ความสัมพันธ์ต่อการปกครองท้องถิ่น คือ ผู้ใหญ่บ้านที่เป็นชายมีบทบาทการเป็นผู้ใหญ่บ้านสูงกว่าผู้ใหญ่บ้านที่  
เป็นผู้หญิง ด้านอายุ ผู้ใหญ่บ้านที่มีช่วงอายุในวัยกลางคน จะเป็นผู้มีบทบาทการเป็นผู้ใหญ่บ้านต่ำกว่าวัย  
อื่น ๆ สำหรับการศึกษของผู้ใหญ่บ้านที่มีการศึกษาสูง จะมีบทบาทการเป็นผู้ใหญ่บ้านสูงด้วย

ในด้านภาวะผู้นำของผู้ใหญ่บ้านพบว่า มีความสัมพันธ์โดยตรงกับบทบาทการเป็นผู้ใหญ่บ้าน  
กล่าวคือ ผู้ใหญ่บ้านที่มีภาวะผู้นำสูง จะมีบทบาทการเป็นผู้ใหญ่บ้านสูง ส่วนผู้ใหญ่บ้านที่มีภาวะผู้นำต่ำจะมี  
บทบาทต่ำไปด้วย

ภาควิชา ..... การปกครอง.....  
สาขาวิชา ..... การปกครอง.....  
ปีการศึกษา ..... 2538.....

ลายมือชื่อนิสิต .....  
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....  
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

## C331979 : MAJOR GOVERNMENT

KEY WORD: STATUS/LEADERSHIP/VILLAGE/LOCAL ADMINISTRATION

TAWATCHAI RAKKANAM : STATUS AND LEADERSHIP OF VILLAGE HEADMAN IN LOCAL ADMINISTRATION : A CASE STUDY OF CHOM BUNG DISTRICT, RATCHABURI PROVINCE. THESIS ADVISOR :

ASSO. PROF. WITHAYA SUCHARITHANARUGSE, Dr., 96 pp.

ISBN 974-632-904-9

A Village headman is considered a leader who is important for village development in every respect and his action has a direct impact on people's living conditions. In the past, a village headman played a major role in representing the government in order to maintain peace in the village. Now there have been tremendous changes in the economy, society and politics which result in an alteration of his role, particularly the role of local administration. Moreover, the background of the village headman has also changed a lot. This case study aims at examining the status and leadership of the village headman - how they are related to his role or his local administration.

The outcome of the study is that the status of the village headman in terms of gender, age and education is related to local administration in that a male village headman plays a more significant role than a female. Regarding age, a middle - aged village headman has a more significant role than the others and a young village headman plays a more minor role than an older one. Concerning education, a highly educated village headman will have a more significant role.

As for leadership, it has a direct relationship with the village headman's role, that is, a village headman with high leadership ability will play a more significant role while the one who possesses low leadership ability will have a more insignificant role accordingly.

ศูนย์วิทยทรัพยากร  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา การปกครอง.....

ลายมือชื่อนิติ..... ๘ -

สาขาวิชา การปกครอง.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

ปีการศึกษา 2538.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

## กิตติกรรมประกาศ



วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งของ รองศาสตราจารย์ ดร.วิทยา สุจริตธนารักษ์ ผู้เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ประหยัด หงษ์ทองคำ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว กรรมการและเป็นผู้ให้ความกรุณาแนะนำแก่ผู้ศึกษาอย่างดียิ่ง ซึ่งผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ซึ่งได้กล่าวนามเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้แก่ศิษย์อย่างดียิ่ง

ผู้ศึกษาได้รับการสนับสนุนจากบิดามารดา ตลอดจนพี่ ๆ ซึ่งให้กำลังใจ ทำให้ผู้ศึกษาได้พยายามฝ่าฟันอุปสรรคมาได้ ซึ่งขอระลึกพระคุณท่านตลอดไป

ขอขอบพระคุณผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน ซึ่งได้ให้โอกาสและเป็นกำลังใจแก่ผู้ศึกษาอย่างดียิ่ง.

ธวัชชัย รักษานาม

ตุลาคม 2538

ศูนย์วิทยทรัพยากร  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ



	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญตาราง.....	ง
สารบัญภาพ.....	จ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ในการวิจัย.....	3
สมมุติฐานการวิจัย.....	3
นิยามศัพท์สำคัญ.....	3
ขอบเขตการวิจัย.....	4
วิธีการวิจัย.....	5
การเสนอบทวิจัย.....	6
2 แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	7
แนวความคิดเกี่ยวกับสถานภาพ.....	7
แนวความคิดเกี่ยวกับภาวะความเป็นผู้นำ.....	9
แนวความคิดเกี่ยวกับบทบาท.....	12
อำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457.....	15

## สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2 แนวความคิดสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพและภาวะผู้นำของผู้ใหญ่บ้านกับ บทบาททางการปกครองท้องถิ่น.....	18
3 ระเบียบวิธีในการวิจัย.....	23
สภาพทั่วไปของจังหวัดราชบุรี.....	23
สภาพทั่วไปของอำเภอจอมบึง.....	25
สภาพภูมิศาสตร์.....	26
วิธีคัดลอกตัวอย่าง.....	26
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	28
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	29
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	29
4 ผลการวิจัย.....	31
สถานภาพ เพศ อายุ การศึกษา .....	31
ภาวะผู้นำของผู้ใหญ่บ้าน.....	33
การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพและภาวะผู้นำของผู้ใหญ่บ้าน กับบทบาทการปกครองท้องถิ่น.....	43
5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	76
สรุปผลการวิจัย.....	76
รายการอ้างอิง.....	84
ภาคผนวก.....	87
ภาคผนวก ก. แบบสำรวจข้อมูลสถานภาพของผู้ใหญ่บ้าน.....	90
ภาคผนวก ข. แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์ราษฎรในหมู่บ้าน.....	91
ประวัติผู้วิจัย.....	96



## สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1. ข้อมูลสถานภาพของผู้ใหญ่บ้าน.....	32
2. ความสามารถในการจูงใจของผู้ใหญ่บ้าน.....	35
3. ความคิดริเริ่มและการตัดสินใจด้วยตนเองของผู้ใหญ่บ้าน.....	36
4. ความสามารถในการเข้าใจปัญหาของผู้ใหญ่บ้าน.....	37
5. ความสามารถในการวางแผนและอำนวยการของผู้ใหญ่บ้าน.....	38
6. ความรู้ความชำนาญเฉพาะทางของผู้ใหญ่บ้าน.....	39
7. ความมุ่งมั่นในการแก้ไขปัญหาของผู้ใหญ่บ้าน.....	40
8. การทันต่อเหตุการณ์และข่าวสารบ้านเมืองของผู้ใหญ่บ้าน.....	41
9. การเป็นที่พึ่งของราษฎรของผู้ใหญ่บ้าน.....	42
10. ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพทางเพศกับบทบาทด้านการรักษา ความสงบเรียบร้อยของผู้ใหญ่บ้าน.....	43
11. ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพทางเพศกับบทบาทด้านการปฏิบัติหน้าที่ ตามนโยบายของผู้ใหญ่บ้าน.....	44
12. ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพทางเพศกับบทบาทด้านป้องกันสาธารณภัย ของผู้ใหญ่บ้าน.....	45
13. ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพด้านอายุกับบทบาทด้านการรักษา ความสงบเรียบร้อยของผู้ใหญ่บ้าน.....	46
14. ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพทางอายุกับบทบาทด้านป้องกันสาธารณภัย ของผู้ใหญ่บ้าน.....	47
15. ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพทางอายุกับบทบาทด้านการปฏิบัติหน้าที่ ตามนโยบายของผู้ใหญ่บ้าน.....	48
16. ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพทางการศึกษากับบทบาทด้านการรักษา ความสงบเรียบร้อยของผู้ใหญ่บ้าน.....	49

## สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
17. ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพการศึกษา กับบทบาท ด้านการป้องกันสาธารณภัยของผู้ใหญ่บ้าน.....	50
18. ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพทางการศึกษา กับบทบาท ด้านการปฏิบัติหน้าที่ตามนโยบายของผู้ใหญ่บ้าน.....	51
19. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำด้านความสามารถในการจูงใจกับบทบาท การรักษาความสงบเรียบร้อยของผู้ใหญ่บ้าน.....	52
20. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำด้านการจูงใจกับบทบาทด้านการป้องกัน สาธารณภัยของผู้ใหญ่บ้าน.....	53
21. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำด้านความสามารถในการจูงใจกับบทบาท ด้านการปฏิบัติตามนโยบายของผู้ใหญ่บ้าน.....	54
22. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำด้านความริเริ่มและตัดสินใจด้วยตนเอง กับบทบาทด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยของผู้ใหญ่บ้าน.....	55
23. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำด้านความริเริ่มและตัดสินใจด้วยตนเอง กับบทบาทด้านการป้องกันสาธารณภัยของผู้ใหญ่บ้าน.....	56
24. ภาวะผู้นำด้านความริเริ่มและตัดสินใจด้วยตนเองกับบทบาท การปฏิบัติตามนโยบายของผู้ใหญ่บ้าน.....	57
25. ภาวะผู้นำด้านความเข้าใจปัญหา กับบทบาทด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย ของผู้ใหญ่บ้าน.....	58
26. ภาวะผู้นำด้านความเข้าใจปัญหา กับบทบาทด้านการป้องกันสาธารณภัย ของผู้ใหญ่บ้าน.....	59
27. ภาวะผู้นำด้านความเข้าใจปัญหา กับบทบาทด้านการปฏิบัติ ตามนโยบายของผู้ใหญ่บ้าน.....	60
28. ภาวะผู้นำด้านการวางแผนและอำนวยการกับบทบาทด้าน การรักษาความสงบเรียบร้อยของผู้ใหญ่บ้าน.....	61

## สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
29. ภาวะผู้นำด้านการวางแผนและอำนวยการกับบทบาทด้านการป้องกัน สาธารณสุขของผู้ใหญ่บ้าน.....	62
30. ภาวะผู้นำด้านการวางแผนและอำนวยการกับบทบาทด้านการปฏิบัติ ตามนโยบายของผู้ใหญ่บ้าน.....	63
31. ภาวะผู้นำด้านทันต่อเหตุการณ์กับบทบาทด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย ของผู้ใหญ่บ้าน.....	64
32. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำด้านทันต่อเหตุการณ์กับบทบาท ด้านการป้องกันสาธารณสุขของผู้ใหญ่บ้าน.....	65
33. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำด้านทันต่อเหตุการณ์กับบทบาทด้านการ ปฏิบัติตามนโยบายของผู้ใหญ่บ้าน.....	66
34. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำด้านความรู้ความชำนาญเฉพาะอย่าง กับบทบาทด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยของผู้ใหญ่บ้าน.....	67
35. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำด้านความรู้ความชำนาญเฉพาะอย่างกับ บทบาทด้านด้านการป้องกันสาธารณสุขของผู้ใหญ่บ้าน.....	68
36. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำด้านความรู้ความชำนาญเฉพาะอย่าง กับบทบาทด้านการปฏิบัติตามนโยบายของผู้ใหญ่บ้าน.....	69
37. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำด้านความมุ่งมั่นในการแก้ไขปัญหา กับบทบาทด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยของผู้ใหญ่บ้าน.....	70
38. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำด้านความมุ่งมั่นในการแก้ไขปัญหา กับบทบาทด้านการป้องกันสาธารณสุขของผู้ใหญ่บ้าน.....	71
39. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำด้านการมุ่งมั่นในการแก้ไขปัญหา กับบทบาทด้านการปฏิบัติตามนโยบายของผู้ใหญ่บ้าน.....	72
40. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำด้านเป็นที่พึง ได้รับความไว้วางใจ กับบทบาทด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยของผู้ใหญ่บ้าน.....	73

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
41. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำด้านเป็นที่พึ่ง ได้รับความไว้วางใจ กับบทบาทด้านการป้องกันสาธารณสุขของผู้นำนบ้าน.....	74
42. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำด้านเป็นที่พึ่ง ได้รับความไว้วางใจ กับบทบาทด้านการปฏิบัติตามนโยบายของผู้นำนบ้าน.....	75



ศูนย์วิทยพัทพัยการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญประกอบ

รูปที่ 1 ตัวแปรอิสระและตัวแปรตามที่ใช้สำหรับการวิเคราะห์วิจัย.....



ศูนย์วิทยพัชกร  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย